

για μᾶς περιέπλεον. Τῇ ἀπάτῃ καὶ τὸ ψεῦδος ἐξήγαγεν ἀπὸ τοῦ σκολιοῦ λαβυρίνθου καὶ ἐδείξεν εἰς τὸ φῶς τὸ φαικτόν ἐκατέρωθεν πρόσωπον. Ἰσως μὲν ἡ ἀποθηνήσκουσα Σάρα δὲν τρομάζει οὐδὲ ἕνα ἀτελήγη, ἰσως ὅλαί αἱ εἰκόνες τῆς τιμωρηθείσης ἐρωτικῆς ἀπαγωγῆς δὲν ψυχραίνουν τὴν λαβραν τοῦ καὶ ἰσως ἡ πονηρὰ παίκτρια σπουδαίως προθυμεῖται νὰ ἐμποδίσῃ τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα, ἱκανὴ εὐτυχία ὅμως προηλθεν ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀπονήρευτος ἀθώοτης γνωρίζει πλέον τὰς παγίδας τοῦ ἀτελήγου, ὅτι ἡ σιγήν τὴν ἐδίδαζε νὰ ἀπιστῇ εἰς τοὺς ὅρκους τοῦ καὶ νὰ τρέμῃ τότε, ὅταν προσηκῇται.

Καὶ ὅχι μόνον εἰς ἀνθρώπους καὶ χαρακτῆρας ἀνθρώπων μᾶς κάμνει προσεκτικούς ἡ σκηνή, ἀλλὰ καὶ εἰς τύχας, καὶ μᾶς διδάσκει οὕτω τὴν μεγάλην περὶ τὴν τοῦ νὰ ὑποφέρωμεν αὐτάς. Εἰς τὰς περιπετείας τοῦ βίου ἡμῶν τὸ τυχαῖον καὶ ἡ βουλὴ εἶναι πράγματα πολὺ σημαντικά· καὶ ταύτην μὲν διευθύνουμένης, εἰς ἐκεῖνο δὲ ὑποτασσόμεθα τυφλῶς ἐξ ἀνάγκης. Κέρδος ἄρα ἱκανόν, ἐὰν τὸ ἀδιαδραστον περὶ μὲν δὲν μᾶς εὖρη ὅπως ἐκπεληγμένους, ἐὰν τὸ θάρρος καὶ ἡ φρόνησις ἡμῶν ἤδη καὶ πρότερον ἐγυμνάσθηται εἰς τὰ τοιαῦτα καὶ ἡ καρδία ἡμῶν ἐσκληρύνῃ πρὸς ταύτην τὴν προσβολήν. Τὸ θέατρον μᾶς προσθέτει σκηνὴς πολυειδεῖς ἀνθρωπίνων συμφορῶν, ἐντέχνως εἰσάγει ἡμᾶς εἰς ξένας τύχας καὶ πατρώνει τὰ ἐπιγίμναια ἡμῶν παθὴν μὲ γλυκὰ δάκρυα καὶ μὲ μεγάλην ἐπαύξησιν θάρρους καὶ πείρας. Ἐπ' αὐτοῦ συνακολουθοῦμεν τὴν ἐγκαταλείμενην Ἀριάδνην ἐν τῇ νήτῳ Νάξῳ, τῇ ἀντηχούσῃ ὑπὸ τῶν θρηγῶν τῆς, καταβαίνουμεν εἰς τὸν πύργον τῆς πείρας τοῦ Οὐγολίνου συναπερχόμεθα πολλὰκις εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης καὶ ἀκούομεν σημαίνουσαν σοβαρῶς τοῦ θανάτου τὴν ὥραν. Ἐδῶ ἀκούομεν, ὅτι ἡ μὲν ψυχὴ ἡμῶν μὲ σιγανούς προσηκισμούς· ἡσθάνετο, ἡ δὲ ἐκπεπηγμένη οὕτως τρανῶς καὶ ἀντιπρόσβως βεβαίως. Εἰς τοῦς θόλους τοῦ Τόθερ (10) ἐγκαταλείπει, βλέπομεν, τὸν ἡπατῆρον φίλον τὸν εὐνοία τῆς βασιλείας. Τώρα, ἐνῶ μέλλει νὰ ἀποδῇ φεύγει τὸν στενοχωρημένον Μόρρ (11) ἡ ἀπιστός του σοφιστικὴ σοφία. Ἡ αἰωνιότης ἀναδίδει ἕνα νεκρὸν διὰ ν' ἀνακαλύψῃ μυστήρια, τὰ ὅποια δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζῃ οὐδεὶς τῶν ζώντων καὶ ὁ τῶς ἀσφαλῆς κακοῦργος χάνει τὸ ἐκ τῆς τελευταίας του δεινῆς ἐνέδρας προσδοκώμενον ὄφελος, ἐπειδὴ ὡς καὶ τὰ μὲν ματα αὐτὰ προδίδουσιν. Πλὴν ὅχι μόνον μὲ τύχας τῆς ἀνθρωπότητος μᾶς γνωρίζει ἡ σκηνή, ἀλλὰ καὶ νὰ ἡμεθα δικαιότεροι πρὸς τὸν δυστυχῇ καὶ νὰ τὸν κρίνομεν ἐπιεικέστερα μᾶς διδάσκει. Τότε μόνον ὅταν ἐκμετρήσωμεν τὸ βάθος τῶν ταλαιπωριῶν τοῦ, ἔχομεν τὴν ἄδειαν νὰ δώσωμεν τὴν ψῆφον περὶ αὐτοῦ. Βεβαίως κακοῦργημα ἄλλο παρὰ τὸ τοῦ κλέπτου δὲν εἶναι αἰσχρότερον, καὶ ὅμως δὲν βρέχομεν ὅλοι μὲ ἐν δάκρυον τὴν ὅποιαν δίδομεν μέλαιναν ψῆφον, ὅταν

εἰσδύσωμεν εἰς τὴν ἀνάγκην, εἰς τὴν εὐρισκόμενον Ἐδουάρδος Ρούβεργ' ἐκτελεῖ τὴν πρᾶξιν; (12) Τὴν αὐτοχειρίαν ἀποστρέφονται ὅλοι κοινῶς ὡς ἀνόμενον ὅταν ὁλως ὑπὸ τῶν ἀπειλῶν τοῦ λυσσῶντος πατρὸς τῆς τεταραγμένης ἡ Μαριάννῃ, προσβαλλομένη δεινῶς ὑπὸ ἐρωτος καὶ τῆς ἰδέας τρομερῶν τοίχων μοναστηρίου, πίνῃ τὸ φάρμακον, ποῖος ἐξ ἡμῶν θέλει νὰ ἡσυχάσῃ τότε πρῶτος ψηφισφόρος κατὰ τοῦ αξιοθρηνήτου ἡμῶν ματος ἀξιοματῶν μιτρῶν; Φιλανθρωπία καὶ ἀνθρωπιάς ἤρξαντο ὄντως νὰ γίνωνται ἐπικρατοῦν πνεῦμα καὶ αἰσθητικῶν στοῶν καὶ ἀκόμη βαθύτερα ἕως εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἡγεμόνων μας. Πόσον ὅμως μέρος τοῦ θεοῦ τούτου ἔργου δὲν ἀνήκει ἄρα γε εἰς τὰ θεάματα μας; Δὲν εἶναι τὰ αὐτὰ τὰ γνωρίζοντα τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν ἀνακαλύπτουσι αὐτὰ τὰς μηχανὰς δι' ὧν ἐνεργεῖ;

Ἀξιολογός τις τάξιν ἀνθρώπων χρεωστῇ νὰ ἐργασθῇ πρὸς τὴν σκηνὴν πλειότερον παρ' ὅλων ἄλλων. Ἐπ' αὐτῆς μόνον ἀκούουσι ὁληθῆναι οἱ δυνατοὶ τῆς γῆς ὅτι, ἡ ποτὲ, ἡ σπανίως ἀκούουσιν ἀλλήλους, ὅτι ποτὲ ἡ σπανίως βλέπουσι, τὸ βλέπουσι ἡ αὐτῆς, τὸν ἄνθρωπον. Τόσον μεγάλη καὶ πολυπλοκή εἶναι ἡ ἀξία τῆς κατῆς σκηνῆς διὰ τὴν ἡθικὴν μάχην, καὶ ὅχι μικρότερα καὶ διὰ τὸν καθόλου πνευματικὸν τοῦ νοῦς. Κατὰ τοῦτον τὸν ἀνώτερον τῶν ἀνθρώπων γινώσκουσιν οἱ μεγάλοι νόες καὶ οἱ θερμοὶ πατέρες νὰ μεταχειρίζονται τὴν σκηνὴν καθολικῶς καὶ διὰ τὴν παραβαλλομένην ἔθνη μὲ ἔθνη, αἰῶνας μὲ αἰῶνας εὐρίσκουσι πόσον δουλικῶς τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ κεῖται δεδεμένον εἰς τὰ δεσμὰ τῆς προλήψεως καὶ τῶν σφαλερῶν δοξῶν, αἵτινες εἶναι αἰωνίως εὐδαιμονίας τοῦ ἐναντίου, καὶ ὅτι αἱ καθαφαὶ ἀληθείας ἀκτῖνες οὐκ εἰσὶν μόνον κεφαλὰς σποράς, ἀλλὰ καὶ ὅτι αἵτινες ἀγορεύουσιν ἴσως τὸ μικρὸν μέρος τοῦ λαοῦ, διὰ ἀναλώσεως ὅλης τῆς ζωῆς. Διὰ τοῦτον μὲν δύναται ὁ σοφὸς νομοθέτης νὰ κάμῃ τὸν μέτοχον αὐτῶν; Τὸ θέατρον εἶναι ὁ κοινὸς ἡθικός, εἰς δὲν χύνεται τὸ φῶς τῆς σοφίας ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ μέρους τοῦ λαοῦ, τὸ νοήμον, καὶ δι' αὐτοῦ μὲν ὁ λαὸς λακωνικῶς ἀκτῖνας ἐξαπλοῦται εἰς ὅλην τὴν πολιτικὴν ὀρθότητα ἰδέαν, ἀγὰρ ἀξιώματα, καθάρωτα ἀξιώματα διατρέχουσιν ἐντεῦθεν ὅλας τοῦ λαοῦ ἀκτῖνας· ἡ οὐκ ἀκτῖς τῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς σποράς δεισιδαιμονίας ἀφανίζεται καὶ ἡ νύξ παραχωρεῖ τὸν τοῦ νικῶν φῶς. — Ἀπὸ τῶν τοσούτων ὥραίων καὶ τῶν τῆς καλῆς σκηνῆς· δύω μόνον ἐγὼ θέλω νὰ ὑπομνησθῶ διαφερόντως. Ὅποια γενικὴ ἀνοχὴ θρησκευτικῶν αἱρέσεων εὖρε χώραν πρὸ ὀλίγων χρόνων εἰς τὴν Γερμανίαν. Πρὶν ὅμως ὁ Ἐβραῖος Νάθαν καὶ Σαλὼμὼν ὁ Σαρακηνός (13) μᾶς καταισχύνοσι διδάσκοντες τὸν θεὸν ὁ δαγμα, ὅτι ἡ εἰς τὸ θεῖον ἀποστίασις

(12) Ὑπακούεται ὁ συγγραφεὺς καὶ ἐνταῦθα δρᾶματα.

(13) Ἐν τῷ τοῦ Γερμανοῦ Λέισιγγ δρᾶματι ἡ Νάθαν ὁ σοφός.

(10) Πύργου ἐν Λοοδίνῳ.

(11) Ἐν τοῖς Ἀησιαῖς.